

Stinzenplanten: onderhoud en beheer

Adrie Hottinga

Deze laatste bijdrage gaat over onderhoud en beheer van stinzenmilieus. Naast het onderhoud van de milieus waar stinzenplanten aanwezig zijn, is het mogelijk om nieuwe groeiplaatsen te creëren. In tuinen op IJsselhoeven spelen vooral cultuurwaarden en historie een belangrijke rol voor de ontwikkeling van stinzenmilieus. Door veranderingen de laatste decennia in het buitengebied zien we stinzenmilieus steeds vaker alleen nog op de grotere boerderijen, kerkhoven en kerk- en pastorietuinen. Dit blijkt ook uit de foto's en reacties die wij ontvingen naar aanleiding van de verhalen over stinzenplanten op de website.

Eind 19^e eeuw zijn in de IJsselstreek bij veel grote boerenerven tuinen aangelegd in Engelse landschapsstijl. Het waren vaak industriëlen uit de Hanzensteden die grote boerderijen bezaten en de directe omgeving verfraaiden. Voorbeelden van tuinen in Engelse landschapsstijl zijn onder andere De Blankemate in Nijbroek en Villa Bakhuis in Veessen. De stijl kenmerkt zich door open structuren en hoog opgaande solitaire bomen. In het IJsseldal bestaat het bomenbestand in de parktuinen veelal uit Zilveresdoorn, Rode esdoorn, Plataan, Amerikaanse en Hollandse linde, Paardenkastanje, Moerascipres, Vleugelnoot (zeldzaam) en Bruine (rode) beuk. Veel bomen hebben een bijzondere betekenis. Vooral de Bruine beuk is een geliefde boomsoort onder 'grootgrondbezitters'. Linden zijn bomen van de liefde, vanwege het hartvormige blad en de Bruine beuk is de boom van de voornaamheid, door zijn majestueuze uitstraling. In veel grote tuinen bij IJsselhoeven staan Bruine beuken en ook worden nieuwe exemplaren aangeplant, wanneer beuken door ouderdom afsterven.

In tuinen met Engelse landschapsstijl vinden we vaak relictten van taluds, verhogingen en vijvers, wat leidt tot een versterking van micromilieus, waar veel plantensoorten gedijen. Door overvloedige bladval ontstaan luchtige bodems waar bolgewassen zich via zaad of bolbroed kunnen vestigen. Dit betekent wel dat de eigenaren zich in moeten houden om al te intensief te tuinieren. Voor de vestiging en aanplant van stinzenplanten is de bodemgeschiktheid een eerste voorwaarde voor succes. Een luchtige kalkrijke bodem en later in het voorjaar schaduw van oud geboomte zijn wel de belangrijkste voorwaarden voor stinzenmilieus. Onder oud geboomte zijn drogere milieus, waar grassen zich minder snel ontwikkelen en in het voorjaar geen concurrenten vormen voor stinzenplanten. Niet voor niets dat op rijke groeiplaatsen de landgoederen zijn aangelegd en daar vinden we dan ook veel stinzenmilieus met een diversiteit aan soorten.

Het verdient aanbeveling om periodiek een bemesting toe te passen met gecomposteerd blad gemengd met goed verteerde oude stalmest. Op verzuurde bodems kan een kleine kalkgift toegevoegd worden. Een belangrijk punt voor onderhoud is het maairegiem. Vaak zien we dat te vroeg in het voorjaar het gras wordt gemaaid waar bolgewassen uitgebloeid zijn. Veel stinzenplanten zijn bolgewassen en pas na de bloei vormt zich het blad dat zorgt voor voedselreserve in de bollen en knollen en ook voor vermeerdering van nieuwe bolletjes en knolletjes. Wanneer te vroeg wordt gemaaid dan stagneert de vermeerdering en zullen bij herhaling in navolgende jaren bolgewassen c.q. stinzenplanten een kwijnend bestaan leiden. Er zijn ook stinzenplanten, zoals vogelmelk die eerst blad aanmaken en daarna pas bloeien. Het verdient dus aanbeveling om de eerste maaibeurt pas tussen half mei en half juni uit te voeren, zodat het blad is afgestorven en het voedsel is opgeslagen in de bollen en knollen.

De drie belangrijkste algemene uitgangspunten voor onderhoud stinzenmilieu's:

- niet alle blad opruimen in verband met humusvorming;
- bemesting met gecomposteerd blad en verteerde stalmest in beperkte mate;
- laat maaien voor bol- en knolvorming nieuwe aanwas.

Blankemate: oude historische tuin in Nijbroek

Wanneer nieuwe tuinen aangelegd worden waarbij het stinzenmilieu in het voorjaar een dominerend karakter moet opleveren, zijn een aantal randvoorwaarden van belang. Zorg in ieder geval voor de aanplant van lichtboomsoorten zoals Es, Iep en Linde. Wanneer vanuit cultuurhistorische overweging een bruine beuk wordt aangeplant, is dat geen probleem, mits een groot gedeelte van blad in de herfst wordt verwijderd. Op oeverwallen met een relatief lichte, droge en gerijpte bodem zal onder beuken wel een snellere strooiselvertering optreden en goede humus ontstaan. In het IJsseldal zijn op veel IJsselhoeven veel gerijpte bodems aanwezig. Voor nieuwe aanleg van grote tuinen zijn genoemde voorzorgsmaatregelen van belang voor de ontwikkeling van stinzenmilieus. Een aandachtspunt is ook de keuze van het soort stinzenplanten dat wordt aangeplant! Neem eerst kennis van de soorten die in de regio aanwezig zijn, zodat aanplant plaatsvindt op basis van cultuurhistorie van de desbetreffende streek. Streekarchieven zullen waarschijnlijk niet veel informatie opleveren over stinzenplanten, maar oudere bewoners weten vaak genoeg om voor een streekeigen soortensamenstelling te kiezen. Ook de stinzeplanten uit de IJsselvallei die we afgelopen weken beschreven op de website kunnen helpen. Het scala aan stinzenplanten is groot. Zie ook de onderstaande tabel.

Villa Bakhuis: gerenoveerde tuin met stinzenplanten in Veessen

Dominantie van soorten is een punt van aandacht in verband met verwildering waarbij soorten met minder dominantie zullen verdwijnen. Geelsterren zijn stinzenplanten die vroeg in het voorjaar bloeien en dus minder last zullen hebben van dominante andere soorten. Maar veel soorten die gelijktijdig bloeien kunnen last hebben van dominantie. Bijvoorbeeld daslook is een soort die sterk overheerst en een gesloten vegetatiedek ontwikkelt. Bij de aanplant van stinzenplanten dient dus goed gelet te worden op de bloeifase van de verschillende soorten, zodat een opeenvolging van ontwikkeling in de groeifase ontstaat.

Algemene uitgangspunten voor nieuwe aanleg stinzenmilieu's:

- cultuurhistorisch onderzoek naar regiogebonden soorten;
- aanplant van bomen op basis van cultuurhistorische kennis;
- onderzoek bodemkwaliteit: geschiktheid voor introductie van stinzenplanten;
- afweging van introductie soorten op basis van standplaatsen en concurrentie;
- overige eisen ten aanzien van bloeikleur en bloeitijd;
- kies voor soortechtheid en inheems plantmateriaal;
- aanplant bij voorkeur in de omgeving van de bebouwing in verband met onderhoud en instandhouding stinzenmilieus.

Stinzenplanten die later in het voorjaar of in de voorzomer bloeien hebben minder last van concurrentie omdat het meestal soorten betreft die niet zijn aangewezen op de voeding uit bollen en of knollen. Voor deze stinzensoorten geldt een ruimere range voor aanplant.

Tabel stinzenplanten in de IJsselvallei

Vroeg bloeiende soorten	Voorjaarsbloeiers	Zomerbloeiers
Winterakoniëten	Boerencrocus	Gevlekte aronskelk
Sneeuwklokjes	Breed longkruid	Slangelook
Geelsterren	Daslook	Wilde akelei
Speenkruid	Knikkende vogelmelk	Maagdenpalm
Maarts viooltje	Voorjaarshelmbloem	Keizerskroon
Sterhyacint	Wilde narcis	Groene ossetong
Blauwe druif	Lenteklokje	Donkere ooievaarsbek
Holwortel	Kievitsbloem	Adderwortel

Daslook bij Villa Bakhuis in Veessen